

CD KLASSIEK

Eerlijke muziek
Samuel Barber

Samuel Barber (1910-1981) wilde in 1936 een adagio componeren als middenstuk van een drieledig strijkerskwartet geïnspireerd op een passus uit de *Georgica*, waarin de antieke schrijver Vergilius de lof zingt van het leven op het land. In Rome overtuigde Arturo Toscanini, de beroemde dirigent, de componist ervan het buitengewone, trage middendeel te orkestreren tot een op zich staand adagio voor strijkersorkest. Toscanini tekende wat later in New York zelf voor de wereldpremière, die een klinkend succes werd, in die mate zelfs dat de componist tot vandaag wordt geïdentificeerd met het adagio. Een beetje zoals Pachelbel en zijn canon.

Het werk duikt op bij staatsbegrafenissen, bij herdenkingen van terreuraanslagen en zelfs in films. Een muziekcriticus schreef ooit treffend: „Dit is eerlijke muziek, van een eerlijk componist, die geen pretentieuze effecten najaagt en zich niet gedraagt als een schrijver die aan een enkel kort, helder woord genoeg heeft, maar het woordenboek uitpluist om er een lang en onbekend uit op te vissen.”

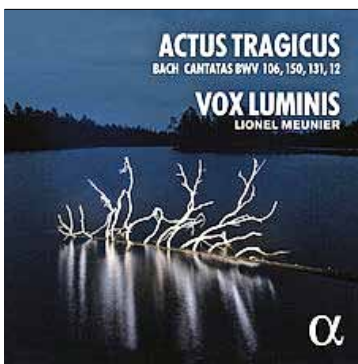
Die helderheid wordt gewoonlijk niet toegeschreven aan het werk van Anton Bruckner (1824-1896). Meestal wordt dat gelinkt aan zijn katholieke overtuiging en bewondering voor Wagner.

Bruckner componeerde slechts zelden kamermuziek en daarin slopen als vanzelf 'symfonische' gedachten. Het strijkkwintet in F is een van de mooiste composities voor kleine bezetting. Van dat warmbloedige strijkkwintet is de trage derde beweging als een haven van rust aan een woelige zee.

In december 1878 vatte Bruckner het schrijven aan en in juli was zijn vierdelige opus klaar. De tweede beweging is een scherzo dat heel dansant klinkt en waarop een verstillend adagio volgt, dat de luisteraar eindelijk rust gunt en tot reflectie oproept. Dat trage deel bevat enkele van Bruckners fraaiste muzikale zinnen die volkomen tot hun recht komen in een brede, langzaam en bedachtzaam voortschrijdende volzin. Het maakt dit adagio waarlijk tot het hoogtepunt van het hele werk. Bruckners strijkkwartet straalt allerwegen licht uit. (JC)

Samuel Barber, *Adagio for Strings Opus 11* & Anton Bruckner, *String Quintet in F Major*, door het Konzerthaus Kammerorchester Berlin, Cugate Classics (distributie New Arts International), CGC 013, 23 euro.

CD KLASSIEK

Strakke fuga
Johann Sebastian Bach

Het ensemble Vox Luminis presenteert een programma van Bachs vroegste cantates, gecomponeerd in de jaren 1707-1708, toen de componist amper 22 was. Absoluut hoogtepunt is de krachtige begrafeniscantate *Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit* (Gods tijd is de allerbeste) BWV 106, ook bekend als *Actus tragicus* en wellicht gemaakt voor de begrafenis van een familielid. De grote bekende cantates dateren van zo'n twintig jaar later, maar hier toont de jonge Bach reeds al zijn kunsten en zijn meesterschap over de tekst. De tekst van deze cantate komt recht uit Bachs eigen gebedenboek. De titel *Actus tragicus* is overigens niet

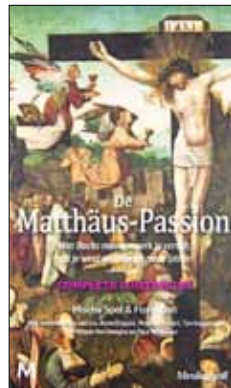
oorspronkelijk, maar vanwege de opbouw en enkele dramatische momenten wel passend.

De roep aan het eind van de eerste akte, „Kom, Heer Jezus, kom” (ook weer Bijbels, want een verwerking van de uitroep *maranatha* in het boek Openbaring), laat Bach tevoorschijn komen uit een strakke fuga op het vers „Mensch, du musst sterben”. Het is wel zeer aangrijpend.

Als toemaat koos Vox Luminis voor een cantate van goed zeven jaar later, toen Bach werkte aan het hof in Weimar. *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen* BWV 12 is een sleutelwerk, want Bach hergebruikte er later delen van. (EDS)

Johann Sebastian Bach, *Actus tragicus. Cantatas BWV 106, 150, 131, 12*, door Vox Luminis onder leiding van Lionel Meunier, Alpha 258, 23 euro.

BOEK MUZIEK

Grootse muziek
Spel & Don

Johann Sebastian Bachs *Matthäus-Passion* is een topper van de klassieke muziek. Zeker in de Lage Landen wordt het werk in de periode vóór Pasen vaak uitgevoerd. Philippe Herreweghe en zijn Collegium Vocale Gent brachten het al 243 keer ten gehore. In de jaarlijkse hitparade

van de klassieke zender staat het steevast op nummer één.

In Duitsland, waar de 'grote passie' ontstond, wordt er echter spaarzaam mee omgegaan. Waarom is onduidelijk, maar feit is dat Bach zelf het geheel zag als een ruime cantate over Jezus' lijden en dood voor Goede Vrijdag.

De Nederlandse muziekjournalisten Mischa Spel en Floris Don proberen voor een publiek van leken de magie van de passie te verklaren. Bach was diep religieus en de tekst is een en al religie. Basis voor de verklaring is niet enkel de tekst, maar ook de muziek. Al vooraf wordt een mythe opgeheven: tachtig procent van Bachs cantates heeft het muzikale en inhoudelijk-religieuze niveau van de passie.

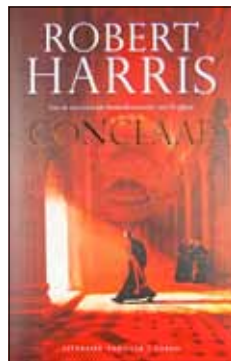
Spel en Don polsen experts, meestal musici van wereldniveau die ervaring hebben met Bachs passie, naar hun inzichten over de onderscheiden delen. Dat levert vele inzichten op. Zo begint Bach in de toonsoort e-klein, wat

symbool stond voor droefenis, en verwijst Bach in de eerste maten naar een statige Franse dans die *tombeau* heette.

Dirigent Philippe Herreweghe geeft toe dat hij nog altijd meer vragen dan antwoorden heeft. „Graag zou ik eens met Bach zelf van gedachten wisselen,” zegt hij, „alhoewel ik vermoed dat een groot deel van de symboliek die wij uit de partituur halen, Bach er hooguit onbewust in heeft gestopt.” (EDS)

Floris Don & Mischa Spel, *De Matthäus-Passion. Wat Bachs meesterwerk je vertelt als je weet waar je op moet letten*, Meulenhoff, Amsterdam, 2016, 240 blz., 19,99 euro, ISBN 978 90 2909 087 2.

BOEK FICTIE

Achter gesloten deuren
Robert Harris

Paus Franciscus beslist zowat de hele Congregatie voor de Goddelijke Eredienst te vervangen. Naast kardinaal Robert Sarah, die priesters opnieuw de mis

wil laten vieren met de rug naar het volk, plaatst hij bijvoorbeeld mgr. Piero Marini, die de liturgie nog ingrijpender wil hervormen. Daags nadien krijgt bewuste monseigneur een beroerte. Stof voor een spannend boek, waren het niet recente feiten.

Robert Harris, bekend van thrillers over de grote episodes in de Romeinse geschiedenis die wereldwijd bestsellers werden, bijt zich in zijn jongste boek vast in het Vaticaan, meer bepaald in het conclaf dat een nieuwe paus moet verkiezen. Kern van de intrige is dat zo'n conclaf berust op een eeuwenoude ervaring die komaf moet maken met persoonlijke ambities van kardinalen. Enkel kardinalen mogen immers stemmen en sinds eeuwen wordt enkel een kardinaal verkozen tot paus.

Al ging Robert Harris uitvoerig te rade bij kardinalen die deelnemen aan de twee jongste pausverkiezingen, de inhoud van zijn boek is en blijft pure, weliswaar spannende fictie. Tenslotte is het nog maar de vraag of, zoals Harris laat uitschijnen, ook maar iemand vandaag de ambitie koestert het hoofd te worden van de Kerk. Wie in het verhaal uiteindelijk paus wordt, verklappen we natuurlijk niet. (EDS)

Robert Harris, *Conclaf*, Bezige Bij, Amsterdam, 2016, 320 blz., 21,99 euro, ISBN 978 90 2342 654 7.

BOEK SPIRITUALITEIT

Leren van de straat
Raes & Noreillie

Voor het eerst kunnen we in het Nederlands kennismaken met leven en werk van de Franse schrijfster, activiste en mystica Madeleine Delbrél (1904-1964). Opgegroeid in een religieus onverschillige familie, bekeerde ze zich op twintigjarige leeftijd na een mystieke ervaring.

Samen met enkele vriendinnen verhuisde ze in 1933 naar Ivry-sur-Seine, een Parijse voorstad waar het communisme nadrukkelijk aanwezig was en katholieken in de minderheid waren. De vrouwen leefden er als leek in een religieuze leefgemeenschap

en Madeleine Delbrél ging er aan de slag als maatschappelijk werkster. Ze ontwikkelde een eigen visie op evangelisatie, die erin bestond samen te gaan leven met volstrekt ontkerstende mensen en samen te werken met atheïsten, in die dagen hoogst ongebruikelijk. In de jaren 1950 bemiddelde ze bij de paus voor de positie van de priester-arbeiders en in 1961 werd ze gevraagd mee te werken aan de voorbereiding van het Tweede Vaticaans Concilie. Delbrél overleed in 1964 onverwachts. Ze was 59.

Piet Raes en Ann-Sophie Noreillie stellen in dit boek een keuze voor uit de geschriften van Madeleine Delbrél. Vooral de wat brokkelige tekst *De les van Ivry* getuigt van opmerkelijke zeggingskracht. Gespreksvragen bij de teksten helpen de lectuur.

Bij een eerste kennismaking lijken Delbréls leven en werk vooral verbonden met de populaire beweging in katholieke kringen van na 1945 om in volkse wijken te gaan wonen en werken, zoals in Antwerpen pater Bellens of in Gent priester Koen Blicck dat deden. De lange inleiding van de hand van Piet Raes en het voorwoord van de Franse aartsbischop Claude Dagens plaatsen

Delbréls praktische theologie in een tijd waarin christelijk geloof niet langer vanzelfsprekend is. Dagens stipt aan dat er sinds 1964 veel is veranderd, zoals de implosie van de Sovjet-Unie en het communisme, maar dat Delbréls waarschuwingen nog steeds toepasselijk zijn.

Voor de Kerk komt het erop neer nieuwe paden te betreden vanuit het geloof in God. Delbrél drong erop aan met geloofsmoed de andere tegemoet te treden. Een van de kernstukken van haar overtuiging was dan ook dat atheïsten een verzwakt en verzaamd geloofsleven zo onderuit halen. (EDS)

Piet Raes & Ann-Sophie Noreillie, *Betoverd door God. Het leven en werk van Madeleine Delbrél*, Uitgeverij Averbode, 2016, 204 blz., 23,50 euro, ISBN 978 90 317 1409 4.